

Zpráva ze zahraniční služební cesty

Místo: Německo, Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde

Termín cesty: 14. 11. 2011 – 18. 11. 2011

Účel cesty: Práce na projektu výzkumu a vývoje „**Interoperabilita v paměťových institucích (INTERPI)**“ - číslo projektu DF11P01OVV023

Účastník cesty: PhDr. Zdeňka Kokošková, ved. 3. odd. Národního archivu

Zprávu podává: PhDr. Zdeňka Kokošková, ved. 3. odd. Národního archivu

Datum vyhotovení: 24. 11. 2011

Podpis ředitelky archivu:

Organizační údaje

Odjezd z Prahy: dne 14. 11. 2011, EC 176, 8.31 – Praha, hl. n.

Příjezd do Berlína: dne 14. 11. 2011, 13.14 – Berlín, hl. n.

Odjezd z Berlína: dne 18. 11. 2011, EC 179, 16.48 - Berlín, hl. n.

Příjezd do Prahy: dne 18. 11. 2011, 21.28 – Praha, hl. n.

Ubytování: Apartment Nr. 1430, Gustav-Müller-Strasse 24, 10829 Berlin-Schöneberg
(4 noci)

Vyúčtování cesty provedeno v NA, v předepsané lhůtě po návratu.

Placeno z prostředků projektu INTERPI

Průběh pobytu: Konzultace a průzkum stanovených archivních pomůcek a fondů
v Bundesarchivu Berlin-Lichterfelde, oddělení Reich

Nedostatky a problémy: nevyskytly se.

Průběh a výsledky jednání

Pobyt v berlínském spolkovém archivu byl věnován seznámení se s archivními pomůckami z oddělení Říše, průzkumu vybraných pomůcek k archivním fondům a některých archiválií týkajících se organizace a správy s ohledem na **korporativní entity z období nacistického Německa**, resp. z období nacistické okupace našich zemí, tj. odstoupené území, resp. celky připojené k Říši v letech 1938-1945 (župa Sudety či připojení částí území k župě Bavorská východní marka, Hornodunajské a Dolnodunajské) a území, jež se v letech 1939-1945 nazývalo Protektorát Čechy a Morava a v němž se prolínala autonomní a okupační správa podléhající prostřednictvím jediné instituce rozhodování v Říši. Z hlediska autonomní správy byly sledovány nejdůležitější momenty ve vývoji: počátek, tj. vojenská a civilní správa (březen, duben 1939), Heydrichova správní reforma (leden a červen 1942), z pohledu

ústředního okupačního úřadu pak změna vykonavatele ústřední moci (srpen 1943) z Úřadu říšského protektora na Německé státní ministerstvo.

Vyhledávány byly zejména názvy entit a jejich organizační vývoj. Přednost dostaly archivní fondy, které měly **největší vliv na vývoj na našem území**, tj. Říšské ministerstvo vnitra, Říšská kancelář (tj. H. H. Lammers) a Stranická kancelář (NSDAP, tj. M. Bormann). U těchto fondů (ale i u dalších říšských ministerstev) lze dle předpokladů dohledat dokumenty nejen k vnitřní organizaci vlastního resortu, ale i k problematice týkající se institucí na odstoupených území a protektorátu.

Jako problém se jeví definice rozsahu chronologického úseku zmíněných entit k popisu: pravděpodobně nebude možné volit celou dobu existence (zatímco zánik je zpravidla pevně daný – porážka nacistického Německa, vznik sahá mnohdy až do 19. století), vybrat rok 1933 (nástup A. Hitlera k moci) je sice možný, ale našeho teritoria se týká pouze období od roku 1938, resp. 1939. Na druhé straně by se v tomto případě nepostihl počátek...

Vzhledem k ohromnému množství korporálních entit na území bývalé Třetí říše jde o téměř nezvládnutelnou situaci. Bude muset jít o výběr, jenž bude nutné specifikovat, a to i vzhledem k rozdílnému správnímu vývoji na odstoupeném území a v protektorátu. Kromě civilních (vojenské, vyjma polovojenských, by mohly být vynechány) úřadů, ústavů a institucí je třeba připomenout množství svazů a společenských a hospodářských organizací (jen politická strana byla oficiálně jedna, neoficiálně však toto tvrzení neplatí).

Zajímavá byla i konzultace s Dr. Meissnerem, odborným archivářem oddělení Říše: Předpisy pro **psaní inventářů v německých státních archivech** sice existují, ale nejsou do detailu závazné.

Archivář vychází ze základní struktury předpisů, podmínkou je, že inventář musí sloužit. Pomůcka je tvořena signaturou fondu a titulem (název, č. fondu, autor, místo a doba vzniku), následuje úvod, tj. dějiny instituce (původce), dějiny fondu, úřední tisky, literatura. Vlastní inventární soupis (tzv. soupis fondu) obsahuje inv. č. (tzv. poř. č.), regist k němu (zpravidla se váže k dokumentům o velikosti fasciklu) a časový rozsah. V závěru jsou připojeny přílohy různého typu a jeden či více rejstříků, zpravidla relativně jednoduché (jména jsou uváděna v různé úplnosti, lokality obvykle bez jakéhokoli bližšího určení).

V posledních letech se však ve spolkovém archivu zpracovávají pomůcky pouze elektronicky a tisknou se jen pro interní potřebu (tištěné obsahují navíc registry s osobními údaji!). Ještě před deseti lety vycházely pomůcky jako brožované publikace a bylo možné je

zakoupit (cca do roku 2002). Počet výtisků není sice v publikacích patrný, ale v každém je uvedeno Copyright a ISBN.

V souvislosti s tvorbou inventářů (pomůcek) pomocí počítače se upustilo od tvorby rejstříků. Vyhledává se pouze v databázi; od konce listopadu bude ve studovně přístupna inovovaná verze. V současné době mají v archivu asi třetinu pomůcek přístupnou na webu.

Na začátku studia má badatel k dispozici přehled pomůcek, který se každoročně aktualizuje. Obsahuje značku (signaturu) fondu, název fondu, způsob objednání (PC/klasika), typ pomůcky (online-pomůcka, databanka, kartotéka, nezpracováno, mikro fiš), příslušný referát (u nás oddělení), příp. poznámku.

Signatury uložené v **oddělení Říše** se odvíjejí od následujících zkratk: AR – Svatá říše římská a NB - Německý spolek, dále NS – **národní socialismus**, **R – Třetí říše** a ZSg – sbírky. Následují abecedně řazené pomůcky oddělení dle názvů: název fondu, signatura fondu, pozn. – zpracovanost, online přístup apod., oddělení. Obdobnou strukturu má soupis řazený podle signatur fondů.

Z hlediska našeho zájmu se jedná tedy asi o **1000 nejruznějších korporčních entit**.

Zhodnocení a přínos cesty

Je zřejmé, že v zemi se složitou historií a zejména s komplikovaným vývojem správy jako je Německo se o podobných databázích (korporace i jména) na úrovni archivů ve smyslu naší definice korporace (entit) v dnešní době vůbec neuvažuje. Dokonce ani na úrovni knihoven takto široce postavené projekty připravovány nejsou. V Německu (či jednotlivých zemích) se soustředí spíše na tematické pomůcky encyklopedického charakteru, navíc věnované určitému úzkému časovému úseku.

Studium v berlínském spolkovém archivu umožnilo poznat strukturu tamních moderních archivních pomůcek, v nichž je možné v úvodu najít nejen kvalitně popsané dějiny příslušné korporace, ale i provazby na související entity. Oddělení Říše spravuje i zmíněné období nacistického německého státu (1933-1945), které se částečně překrývá s dobou německé okupace našich zemí (1938-1945). Vzhledem k mimořádnému vlivu na vývoj na odstoupeném území i v protektorátu, je třeba se s vývojem a působností nacistických korporací seznámit. Zároveň je třeba si uvědomit, že tehdejší území ČR existovaly dva

samostatné útvary a říšských korporací bylo obrovské množství. Prioritně je proto zapotřebí postihnout státní korporace ústředního charakteru a zároveň vyjasnit si potřebu, příp. hloubku zpracování ústředních říšských institucí.

Získané informace budou tedy postupně zpracovávány: a) jako podklady při analýze struktury záznamu; b) při tvorbě základního obsahu databáze.